

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Անցեալ համարում մենք գծագրեցինք այն տեղական նշանակութիւն ունեցող պարագաները, որոնք որոշում են եւրոպական մեծ պետութիւնների միջազգային քաղաքական յարաբերութիւնները: Այդ անեկուց յետոյ, մենք խոստացանք ներկայ համարում 1888 թւականի քաղաքական անցքերի տեսութիւնը տալ:

Անցեալ տարին սկսեց քաղաքական անհանգստութեամբ, գլխաւորապէս Ռուսիայի դեռ ևս 1877 թ. արած յայտարարութեան պատճառով, թէ նա ուզում է իւր «գործողութիւնների ազատութիւնը» պահպանել: Այդ յայտարարութեամբն է, որ Ռուսիան բաժանեց երեք-կայսերեան միութիւնից: Այդ յայտարարութիւնը ահագին աղմուկ բարձրացրեց Գերմանիայում և Աւստրո-Ունգարիայում: աղմուկ, որին պատասխանեց Русскій Инвалидъ պաշտօնական թերթը մի նշանաւոր և համարձակ յօդւածով, որի մէջ անց էր կացնում այս միտքը թէ՛ պատերազմի պատրաստուողը Աւստրո-Ունգարիան է և ոչ Ռուսիան: Այդ աղմուկներին մի այլ պատասխանն էր նաև ռուսաց Ֆինանսական մինիստրութեան կառավարիչ, իսկ այժմ մինիստր Վիշնեգրադսկու զեկուցումը 1889 թւականի պետական բիւջետի մասին, որտեղ զինւորական ծախքերը ոչ միայն չէին աւելցրած, այլ դեռ մի փոքր էլ կրճատւած էին:

Միջազգային յարաբերութիւնները բնորոշող միւս ցոյցերից, որ եղան 1888 թւականին, առանձին ուշադրութեան արժանի են.

1) Գերմանիայի և Աւստրիայի մէջ հոկտ. 7-ին 1879 թ. կապած դաշնակցութեան պաշտօնական հրատարակումը փետրուար ամսին, որի մասին անցեալ անգամ երկար խօսեցինք, 2) ռուսաց Правительственный Вѣстникъ-ում դուրս եկած «պաշտօնական յայտարարութիւնը» Բոլշարիայի մասին, փետր. 11 (23). Տատիշչեւի յօդւածը Новое

Время լրագրում «Россія и Болгарія, историческая справка» վերնագրով՝ մայիսին, որին պատասխանեց պաշտօնական Правительственный Вѣстникъ», 3) ներմուծումը էլզաս-Լոթրինգիայում պատգորտական խիստ սխտեմի ֆրանսիացիների դեմ՝ մայիսին, 4) ունգարական մինիստր-նախագահ Տեսսայի անսպասելի խիստ պարլամենտական ճառը, արտասանած 26 մայիսի, Ֆրանսիայի հասցեին, Պարիզի աշխարհահանդեսին մասնակցելու խնդրի առիթով, 5) Գերմանիայի նոր և երիտասարդ կայսր Վիլհելմ II-ի այցելութիւնները Ռուսիայի, Շվեդ-Նորվեգիայի, Դանիայի, Աւստրիայի և ապա մանաւանդ Իտալիայի զահակալներին՝ յուլիս և օգոստոսի ամիսներում, 6) Մասսովայի միջնադէպքը, որը պարզեց բոլոր այն թշնամական դիրքը, որ ուղղում է Իտալիայի այժմեան մինիստր-նախագահ Կրիսպին ընդունել Ֆրանսիայի դեմ, 7) Կրիսպինի այցելութիւնը Բիսմարկին 21 (9) օգոստ. և Կալնօկիի հետ տեսակցութիւնը 25 (13) օգոստ., Կալնօկիի այցելութիւնը Բիսմարկին՝ 19 (7) սեպտ., 8) յայտնի Խորվաթեան եպիսկոպոս կաթողիկ Շորոսմայիերի շնորհաւորական հեռագիրը Ռուսիայի մկրտութեան 900-ամեակի առիթով և դորա համար ստացած յանդիմանութիւնները կայսր Ֆրանց-Յովսէփից, 9) ֆրանսիական նոր օրէնքը ֆրանսիաքնակ օտարականների մասին, և դորա առիթով եղած լրագրական բացատրութիւնները:

Այդ կէտերը, որ մենք յիշեցինք, առանձին բացատրութիւնների կարօտ չեն, այլ մի մի արտայայտութիւններ են այն ընդհանուր միջազգային քաղաքական ուղղութեան, որ մենք նախկին յօդաւորում գծագրեցինք:

Ներքին քաղաքական դէպքերից, որոնք եղան անցեալ 1888 թւականին, և որոնց մի քանիսը բացատրւում են միջազգային քաղաքական դրութեամբ, իսկ միւսները լոկ ներքին քաղաքականութեան համար նշանակութիւն ունին, կը յիշենք հետեւեալները:—

Յունաստին՝ ընտրութիւններ՝ ֆրանսիական սենատի մի երրորդ մասի անդամների, որոնցով ոչինչ նոր դրութիւն չը ստեղծւեց, քանի որ զրեթէ նոյն թւով սենատորներ ընտրւեցին ամեն մի կուսակցութիւնից, ինչպէս և առաջ էր:

Փետրւար ամսի 6-ին՝ Բիսմարկը կարգաց իւր նշանաւոր ճառերից մինը, որից յետոյ ընդունւեց զինուորական նոր օրէնքի նախագի-

ծը, որով երկրորդ կարգի (պահեստի) զորքի մի մասը մտնում է կանգուն զորքի մէջ և այդպիսով կանգուն զորքի թիւը աւելցւում է, պատճառելով 280 միլիոն մարկ տարեկան նոր ծախք: (3 մարկ = 1 ոսկի բուբլոն):

Մարտին՝ մահ Վիլհելմ I. Գերմանիայի կայսեր և Պրուսիայի թագաւորի. նորա հիւանդ որդի Յրիդրիխ III ընդունում է թագաւորութիւնը և կայսերական գահը, հրատարակում է 25 (12) փետր. մի բեսկրիպտ, որտեղ նա իւր քաղաքականութիւնն է ծրագրում, և նշանաւոր իւր հակաբիսմարկեան ազատամիտ ուղղութեամբ:

Անգլիայում պահպանողական Սալիսբերի մինիստրութիւնը ներկայացնում է պարլամենտին երկու նշանաւոր օրինադժեր՝ որոնցով Անգլիայում տեղական կառավարութեան իշխանութիւնը շատ աւելի ընդարձակւում է, քան թէ այժմ, ուրեմն ձգտում է դէպի աւելի մեծ ապակենդրոնականութեան. մի բան, որ սպասելի չէր պահպանողականներին:

Յրանսիայում շարունակում է աղմուկ հանել Բուլանժէն. Տիրարի մինիստրութիւնը վայր է զցւում ապրիլին — և նրա տեղը կազմում է մի մինիստրութիւն, որը ցայժմ կառավարում էր Յրանսիան. դա նշանաւոր է նրանով, որ այդ երկրում, վերջին 18 տարիներում՝ առաջին անգամ կազմւում է մի մինիստրութիւն արմատական կուսակցութեան պատկանող. մինչդեռ արմատականները պարլամենտում փոքրամասնութիւն են կազմում: Այդ մինիստրութեան գլխաւոր անդամներն են՝ Ֆլօքէ, մինիստր-նախագահ և ներքին գործերի մինիստր, Ֆրէյսինէ (ոչ զինւորական, բայց բազմահմուտ մարդ) — զինւորական մինիստր, Գօբլէ՝ մինիստր արտաքին գործերի և այլն:

Մայիսին՝ դեռ ևս սկզբում պրուսական պարլամենտը ընդունեց կառավարութեան առաջարկութիւնը՝ պարլամենտը նորոգել ամեն 5 տարի, փոխանակ 3 տարւայ միջոցի (Բիսմարկեան քաղաքականութիւն, որի մասին առիթ կը լինի խօսելու այլ անգամ):

Յունիսի 15-ին վախճանեց Գերմանիայի կայսր Յրիդրիխ III, թագաւորելով միմիայն 3 ամիս և քանի մի օր: Նորա գործերից ամենանշանաւորը այն եղաւ, որ, իւր մահից մի քանի օր առաջ, արձակեց պաշտօնից խիստ բիսմարկեան՝ ներքին գործերի մինիստր Պուտկամերին:

Ֆրիդրիխ III-ի մահով և սորա որդի Վիլհելմ II-ի գահը բարձրանալով՝ Բիսմարկի ամենակարողութիւնը վերադարձնելու հաստատուեց Գերմանիայում. և որովհետեւ Բիսմարկը մեծապէս աշխատած էր, որ Ֆրիդրիխ III-ին խանգարէ գահը բարձրանալու, ուստի սորա մահից յետ բացւեցին լրագրական մերկացումներ թէ՛ Գերմանիայում և թէ արտասահմանում, որոնք շարունակում են զբաղեցնել Եւրոպայի հասարակութիւնը և հրապարակախօսութիւնը նոյն իսկ մինչ այսօր։ Այդ առիթով եղած հրատարակութիւններից ամենազլխաւորն էր «Ֆրիդրիխ III-ի յիշատակարանը Ֆրանս-գերմանական պատերազմի ժամանակ» հրատարակութիւնը «Գերմանական տեսութիւն» ամսագրում (Deutsche Rundschau), սեպտեմբեր ամսի 16-ում, որի առիթով բարձրացաւ մեծ փոթորիկ Գերմանիայի կառավարչական շրջաններում և որի հեղինակի դէմ եղած խուզարկութիւնները այսօր հասցրել են Ստրասբուրգի պրօֆեսոր Գեֆկենին դատարանի առջև, որը, սակայն նրան ազատ յայտարարեց։ Գործը, սակայն, դեռ այժմ էլ շարունակում է։ Նշանաւոր է նաև այն հանգամանքը, որ նոյն այդ գործի առիթով եղան խիստ յարձակումներ անգլիական դեսպանի դէմ Պետերբուրգում՝ սրը Մորէլի դէմ, իբր թէ նա ևս այդ պիշատակարանի՝ հրատարակութեան գործի մէջ խառն է եղած։—Այլ գրեւորներից, նոյն այդ գործի վերաբերեալ, իւր վերայ ուշադրութիւն է դարձնում նորերումս հրատարակած մի անստորագիր յօդած «Ժամանակակից տեսութիւն» անգլիական ամսագրում՝ «Բիսմարկ և նորա տոհմը» վերնագրով, որտեղ ուղղում են ապացուցել, թէ Բիսմարկը վաղուց ձգտում է Գերմանիայի առաջին մինիստրի պաշտօնը դարձնել ժառանգական պաշտօն Բիսմարկի տոհմի մէջ։

Յուլիսին՝ կայացաւ մենամարտութիւն Ֆրանսիական մինիստր-նախագահ Ծլօքէի և Բուլանժէի մէջ, որտեղ վերջինս յաղթեց. դէպք, որի անմիջական հետեանքն եղաւ՝ Բուլանժէի և կուսակից Դերուլեզի պարտութիւնը պարլամենտական մասնաւոր ընտրութիւնների ժամանակ։

Սերբիայում սկսեցին թագաւոր Միլանի և թագուհի Նատալիայի ամուսնական վէճերը, որոնք յետագայում վերջացան ապահարգանով։

Օգոստոսին՝ կոմս Մոլտկէն, դարուս ամենամեծ ռազմագէտը,

Գերմանիայի զինուորական զլխաւոր շտաբի կառավարիչը, ծերութեան պատճառով, հեռացաւ իւր պաշտօնից և նորա տեղը նշանակւեց կոմս Վալդերգէ, Մօլտկէի նախկին օգնականը:

Ֆրանսիայում Բուլանժէն կրկին յառաջանում է. 19 (7) օգոստ. նա միաժամանակ ընտրւում է երեք դեպարտամենտներում:

Սեպտեմբերին՝ ուշադրութիւն դարձրեց իւր վերայ գերմանական պարլամենտի ազատամիտ կոչած կուսակցութեան պարագլուխ Ֆօն-Բեննինգսէնի նշանակելը բարձր վարչական պաշտօնի մէջ՝ իբր աւագ-նախագահ Հաննովրեան պրովինցի: Դորանից եզրակացրին, թէ Բեննինգսէնին նախապատրաստում են մտնելու մինիստրութեան մէջ, նայած որ իւր կուսակցութեան դէմ Բիսմարկը կուռում է վերջին տասնեակ տարին:

Ֆրանսիայում հանրապետութեան նախագահ Կարնօ իւր աջողակ այցելութիւններն է շարունակում երկրի զանազան քաղաքներ, յորդորելով ժողովրդի հանրապետական զգացումները:

Հոկտեմբերին, Ֆրանսիայում, մինիստր Ֆլօքէն առաջարկեց պարլամենտին սահմանադրութեան վերաքննութեան նախադիժը, որի ամենագլխաւոր կէտը սա է, որ պատգամաւորների ժողովը չընտրւի ամեն չորս տարին մի անգամ, այլ որ ամեն երկու տարին մի անգամ վերընտրւին պատգամաւորների ժողովի և սենատի մի երրորդ մասերը: Այդ խնդիրը մեզ դեռ կը զբաղեցնի մի այլ անգամ, ուստի առ այժմ անցնում ենք՝ միմիայն յիշատակութիւն անելով:

Նոյեմբերին՝ վերջացան ընտրութիւնները պրուսական պատգամաւորների ժողովի համար՝ յունիս ամսին ընդունած օրէնքի համեմատ, այսինքն, որ պատգամաւորների լիազօրութիւնները լրանան ոչ երեք, այլ հինգ տարուց յետոյ: Ընտրւեցին՝ պահպանողականներ՝ 198, ազգային-ազատամիտներ՝ 87, կենդրոնականներ (կղերական)՝ 99 հոգի, միասին առած՝ յաջող Բիսմարկի համար:

Ամբիկայում, նոյ. 6-ին ընտրւեց նոր նախագահ Հիւսիսային Ամբիկայի նահանգների՝ հանրապետականների կանդիտատ զեներալ Հարիսօն, որ փոխարինեց դեմօկրատական կուսակցութեան պատկանող Կլեւելենդին: